

СПІВРОЗМІРНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ЧИ СУМІЖНИХ ПРАВ

PROPORTIONALITY AS A CRITERION FOR DETERMINING THE AMOUNT OF COMPENSATION FOR INFRINGEMENT OF COPYRIGHT OR RELATED RIGHTS

Яркіна Н.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Розглянута у статті проблематика пов'язана з неодноразовою зміною законодавчих підходів до поняття компенсації за порушення авторських або суміжних прав, а також до критеріїв її розрахунку. Розуміння природи згадуваної компенсації та всіх її законодавчих трансформацій важливе не лише з точки зору теоретичного аналізу. Воно має практичне значення, адже компенсація є найбільш затребуваним способом судового захисту, а для її розрахунку застосовується норма права, яка діяла на момент вчинення правопорушення. Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначив два можливих способи розрахунку компенсації, а також передбачив, що її розмір має бути ефективним, співрозмірним і стримуючим, спрямовуватися на відновлення порушених прав. Компенсація має застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення перешкод законній діяльності користувача і водночас забезпечити захист від зловживань з його боку. Вона є мірою цивільно-правової відповідальності, а тому не має бути ані покаранням для порушника, ані причиною зупинки його законної діяльності через непомірний фінансовий тягар. Саме тому «співрозмірність» компенсації є її важливою ознакою, яка потребує окремого дослідження, спрямованого на формування усталених підходів правозастосування у цій сфері. В рамках цієї статті розглянуто питання: сутність критерію співрозмірності компенсації; його вплив на процес доведення розміру компенсації; застосування цього критерію щодо різних способів розрахунку компенсації. Зроблено висновки про те, що категорія «співрозмірність» стосовно компенсації, яка визначається у кратному розмірі до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, має розумітися як «справедлива» компенсація з урахуванням об'єктивних обставин порушення та його негативних наслідків. Якщо ж компенсація заявляється у розмірі подвоєної чи потроєної винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта, то встановлення співрозмірності означає доведення розміру упущеної вигоди. Остання має мати реальний, передбачуваний, очікуваний та еквівалентний характер. Компенсація правоволодільцю, незалежно від способу її розрахунку, має відповідати компенсаційній функції цивільно-правової відповідальності і виключати збагачення потерпілої особи за рахунок компенсаційних виплат.

Ключові слова: судовий захист авторських і суміжних прав, компенсація за порушення авторських або суміжних прав, співрозмірність компенсації.

The issues examined in the article are related to the repeated changes in legislative approaches to the concept of compensation for infringement of copyright or related rights, as well as to the criteria for its calculation. Understanding the nature of the compensation in question and all its legislative transformations is important not only from the standpoint of theoretical analysis. It also has practical significance, since compensation is the most commonly invoked remedy in court, and the rule of law applied to its calculation is the one in force at the time the infringement occurred. The Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" defined two possible methods for calculating compensation and also provided that its amount must be effective, proportionate, and deterrent, and aimed at restoring the violated rights. Compensation must be applied in such a way as to avoid creating obstacles to the lawful activities of the user while at the same time ensuring protection against abuses on their part. It is a measure of civil liability and therefore must be neither a punishment for the infringer nor a cause of suspension of their lawful activity due to an excessive financial burden. For this reason, the "proportionality requirement" is an important principle that requires separate study aimed at forming established law-enforcement approaches in this area. Within the framework of this article, the following questions are considered: the essence of the proportionality requirement for compensation; its impact on the process of establishing the quantum of compensation; and the application of this requirement to different methods of calculating compensation. Conclusions are drawn that the category of "proportionality," with respect to compensation determined as a multiple of the subsistence minimum for working-age persons, should be understood as "fair" compensation taking into account the objective circumstances of the infringement and its negative consequences. If compensation is claimed in the amount of double or triple the fee that would have been paid for the authorization to use the work, then establishing proportionality means demonstrating the amount of lost profits. The latter must be real, foreseeable, expected, and equivalent in nature. Compensation to the rights-holder, regardless of the method of calculation, must fulfill the compensatory function of civil liability and preclude any unjust enrichment of the claimant.

Key words: judicial protection of copyright and related rights, compensation for infringement of copyright or related rights, proportionality requirement of compensation.

Постановка проблеми. В сфері захисту авторських і суміжних прав найбільш затребуваним способом судового захисту є вимога про виплату компенсації за порушення відповідних прав. Нормативне положення про виплату компенсації замість відшкодування збитків чи стягнення прибутків вперше була передбачена Законом України «Про авторське право і суміжні права» (в редакції закону від 23 грудня 1993 р.), в якому її межі встановлювалися від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат [1, ст. 44]. З того часу фахівці обґрунтовано оцінювали роль цієї альтернативної санкції як можливості для позивача уникнути складнощів доведення розміру упущеної вигоди. Тому цей спосіб захисту вважався найзручнішим у справах відповідної категорії. В процесі тривалого застосування вказаних положень було напрацьовано підходи до кола тих об'єктивних критеріїв, які слід враховувати для визначення розміру компенсації. До таких віднесено орієнтовний розмір завданої шкоди, тривалість та обсяг

порушень; розмір доходу, отриманого унаслідок правопорушення; кількість осіб, право яких порушено; наміри відповідача; можливість відновлення попереднього стану та необхідні для цього зусилля тощо [2, п. 42]. Позивачі, бажаючи спростити процес обґрунтування вимог, просили стягнути з порушника компенсацію у мінімальному розмірі за кожний вид порушення.

Проблематика застосування зазначеної компенсації змінилася після прийняття Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [3], яким було встановлено інші засади її розрахунку. Нові норми регламентували компенсацію як таку, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення – як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорованого авторського права

або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу. Зміни у регулюванні інституту компенсації викликали різні оцінки науковців і практиків. Частина з них сприйняли їх як позитивні з точки зору гармонізації законодавства України із положеннями Директиви 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про забезпечення прав на інтелектуальну власність [4]; відзначали таку їх перевагу як принаймні відносну кореляцію між розміром присудженої судом компенсації і понесеними правоволодільцем у зв'язку із порушенням його прав майновими втратами [5, с. 390]. Також вказувалося на доцільність існування саме обрахункового (оціночного) підходу до стягнення компенсації, оскільки це відповідає меті цивільно-правової відповідальності [6, с. 169]. Натомість інші фахівці, акцентуючи на практичній площині питання, прогнозували появу суттєвих перешкод для позивача у захисті його прав, можливе затягування судового розгляду та збільшення витрат на нього через необхідність встановлення ціни використання об'єкту для вирахування розміру компенсації [7]. З нашого погляду, означені новели призвели до неоднозначного їх розуміння, а також неоднакового застосування у судовій практиці в частині встановлення розміру компенсації, про що відзначалося в інших публікаціях [8].

Чергове оновлення нормативної дефініції «компенсація» відбулось з прийняттям закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. (далі – Закон № 2811-IX) [9]. Відповідно до положень статті 55 цього закону роль компенсації, як альтернативної санкції, що заявляється на розсуд суб'єкта замість відшкодування збитків або стягнення доходу від порушення, була збережена. При цьому законодавець повернувся до раніше скасованого підходу можливого розрахунку компенсації у межах від мінімально до максимально кратного розміру (від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб). Водночас новий закон також залишив можливість стягнення компенсації у вигляді фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, з приводу якого виник спір. Встановивши два підходи до розрахунку компенсації, законодавець визначив ті критерії, які мають допомогти розрахувати його розмір відносно конкретного випадку порушення. За приписами пункту четвертого частини третьої ст. 55 Закону № 2811-IX розмір компенсації має бути ефективним, співрозмірним і стримуючим, а також спрямовуватися на відновлення порушених прав та застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення перешкод законній діяльності користувача і водночас забезпечити захист від зловживань користувача. Ця норма свідчить про те, що передбачена компенсація може розглядатися лише як міра цивільно-правової відповідальності, спрямована на відновлення порушеного права і компенсацію правоволодільцю понесених втрат від порушення. Відповідно вона не має бути ані покаранням для порушника, ані причиною зупинки його законної діяльності через непомірний фінансовий тиск у вигляді компенсаційних виплат. Саме тому «співрозмірність» компенсації є її важливою ознакою, яка потребує окремого дослідження, спрямованого на формування усталених підходів правозастосування у цій сфері.

Метою статті є дослідити категорію «співрозмірна», «співмірна» компенсація на основі аналізу наукових підходів та судової практики, визначити її характеристики, встановити особливості розуміння «співрозмірності» в залежності від способу обрахунку компенсації, запропонувати власне бачення практичного застосування законодавчих положень щодо відповідного способу захисту авторських та (або) суміжних прав.

Стан дослідження. Значна увага до проблематики інституту компенсації в авторському праві приділена

у дослідженнях К. Зерова [6; 10], І. Коваль [11], І. Якубівського [5; 12], А. Штефан [13], в яких розкриваються підходи до розуміння правової природи компенсації, умов її виплати, надається правова оцінка законодавчим змінам в її регулюванні. Питання практичного застосування компенсації в ході судового захисту прав розглянуто у працях П. Калениченка [7], О. Мисенка [14], І. Томарова [15], Н. Яркіної [8], Я. Ярошевської [16].

Зокрема І.Є. Якубівським зазначалося, що чинним законодавством закріплена комбінована модель, яка допускає можливість стягнення компенсації як за «американською», так і за «європейською» моделлю. «Американська» модель застосовує принцип «виделки», встановлюючи мінімальний і максимальний розміри компенсації, «європейська» – базується на так званому «гіпотетичному роялті», тобто величині винагороди, яку би мав отримати правоволоділець у разі укладення з ним відповідного договору на використання об'єкта [12, с. 346]. К. Зеров відмічає, що такий комплексний підхід відповідає європейським стандартам і сприятиме покращенню рівня захисту авторського і суміжних прав, з одного боку надаючи суб'єктам право обрати форму компенсації, а з іншого – встановлюючи низку запобіжників проти зловживань [10].

Фундаментальні засади пропорційності у сучасному праворозумінні досліджено Р. Майданником [17], застосування принципу справедливості в процесі захисту прав було розкрито в роботі І. Зайцевої-Калаур [18], окремі аспекти співмірності відшкодування, зокрема при вирішенні трудових спорів, проаналізовано М. Шумило [19].

Виклад основного матеріалу. Співрозмірність зазвичай сприймають як вимогу, якій має відповідати будь-яка компенсація за порушення авторських чи суміжних прав [14; 16], тобто незалежно від способу її розрахунку. Водночас розуміння цієї вимоги дещо різниться. Так А. Штефан зазначає, що для суб'єктів авторського права і/або суміжних прав встановлено диференційований підхід, який дозволяє їм обирати на власний розсуд той варіант обчислення суми компенсації, який видається їм більш доцільним. Аналізуючи нові положення законодавства, науковця зауважує, що вони мають сприяти всебічному вивченню судом обставин порушення та перешкоджати стягненню необґрунтованих сум компенсації, непропорційних обсягам заподіяної шкоди [13, с. 115]. Отже підкреслюється важливість встановлення пропорційності між компенсацією та заподіяною шкодою.

В сфері правозастосування існують більш категоричні оцінки вказаного критерію. Зокрема відмічалося, що вимоги співрозмірності наслідком порушення авторського права та наявності вини порушника стосуються як оціночної, так і штрафної компенсації; співрозмірність означає, що для визначення розміру компенсації, суду необхідно буде встановити розмір втрат позивача від порушення його прав відповідачем; а чинний закон передбачає можливість застосування компенсації лише при визначенні судом розміру збитків [14].

Протилежний підхід мав місце у судовій практиці. Розглядаючи справу про стягнення компенсації за порушення авторського права у розмірі, кратному до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, суд дійшов висновку, що визначений позивачкою розмір компенсації не є співрозмірним із порушеним правом і зменшив компенсацію. При цьому суд не взяв до уваги доводи відповідача щодо розміру реальних збитків, завданих позивачці, зазначивши, що позивачка, звертаючись до суду, обрала в якості способу захисту саме компенсацію, а не відшкодування збитків [20].

Неоднозначне розуміння критерію співрозмірності компенсації породжує питання, вирішення яких матиме практичні наслідки. Вони стосуються того, як саме критерій співрозмірності має впливати на процес доведення позивачем розміру компенсації, чи залежить тлумачення

критерію «співрозмірність» від способу розрахунку заявленої компенсації, чим має керуватися суд при зменшенні суми компенсації, яка підлягає стягненню з порушника.

Слово «співмірний» за лексичним тлумаченням означає, що визначуване і визначаюче поняття мають бути рівні обсягом [21, с. 518]. В правовій доктрині категорія «співрозмірність» часто сприймається в контексті понять відповідності, пропорційності, балансу інтересів. Так Р. Майданик, досліджуючи принцип пропорційності, зазначав, що сучасне праворозуміння засноване на ідеях співробітництва і досягнення балансу протилежних інтересів, тобто процесу співмірювання протилежних інтересів і забезпечення їх балансу на засадах партнерства, підвищення соціальної ефективності правових норм за допомогою надійних правових інститутів [17, с. 75–76].

Встановлюючи співрозмірність між компенсацією, як санкцією за порушення, та наслідками такого порушення у вигляді майнових втрат, необхідно порівнювати об'єктивні характеристики, зокрема їхній обсяг, що найчастіше вимірюється у грошовому еквіваленті. В цьому контексті важливо підкреслити, що, на відміну від положень частини другої ст. 623 Цивільного кодексу України [22], які вимагають доведення розміру збитків, Закон № 2811-IX не вказує на необхідність встановлення і доведення розміру майнових втрат, якщо компенсація визначається у кратному розмірі до прожиткового мінімуму для працездатних осіб. В законі відсутні приписи, які б зобов'язували встановлювати еквівалентність такої компенсації майновим втратам правоволоділця від порушення. Натомість, відповідно до вимог частини третьої ст. 55 Закону № 2811-IX, необхідно враховувати тривалість та систематичність порушення; обсяг порушення (зокрема з урахуванням території його поширення); сферу господарювання; наміри порушника; вину та її форми, а також інші об'єктивні обставини. Оцінка зазначених обставин має допомогти досягнути необхідної співрозмірності, що буде відбивати необхідний баланс між обсягом порушення та спричиненими ним наслідками та обсягом майнової санкції за таке порушення. Видається, що категорія «співрозмірність» стосовно компенсації, яка визначається у кратному розмірі до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, має розумітися не у сенсі «еквівалентної» (тобто рівноцінної, рівнозначної), а у сенсі «справедливої» компенсації.

Науково-правові дослідження категорії справедливості нерідко спираються на праці античних часів, зокрема Аристотеля, який серед визначальних понять, яке характеризує справедливість, називав «співрозмірність». Філософ виокремлював розподільчу справедливість, а саме застосування різної міри до різних явищ залежно від їхніх конкретних характеристик [23, с. 89–90]. Правознавці підкреслюють, що в сучасних правових підходах сутність справедливості, як засади цивільного законодавства, визначається схожим чином: дотримуючись справедливості, суддя повинен вирішити справу так, щоб задовольнити інтереси кожного з учасників цивільного обігу, керуючись правилом «кожному своє». Визначаючи обсяг справедливості в правовій сфері, варто враховувати три елементи: міру відплати, міру вимоги, правомірність оцінки [23, с. 94–95].

Відомо, що у цивільному праві оцінка поняття «справедливість» відбувається через призму розуміння принципу справедливості, добросовісності і розумності, закріпленого у ст. 3 Цивільного кодексу України [22]. Засади справедливості є основою для здійснення правосуддя, а також дають підстави для розширення свободи суддівського розсуду при вирішенні спору. Як зауважила І.В. Зайцева-Калаур, на етапі захисту прав змістовне навантаження принципу справедливості виражатиметься в недопустимості безпідставного збагачення під час визначення розміру та задоволення майнових вимог заявника [18, с. 48].

В сфері правозастосування фахівці також наголошують на необхідності оперувати категорією справедливості, а не удаватися до простого порівняння кількісних показників. Так, І. Томаров вважає хибним підхід, коли суди вказують на неспіврозмірність компенсації за порушення (навіть заявленої у мінімальному розмірі) та доходу, отриманого порушником від реалізації контрафактного товару, як на підставу звільнення від відповідальності. На його думку, якби суди взяли до уваги вартість створення твору та витрати на його популяризацію і порівняли їх з доходами магазину, який торгує контрафактними товарами, тоді співрозмірність стала б очевидною, так само як і справедливості такого розміру компенсації [15].

В судовій практиці спостерігається підхід, коли принцип співрозмірності компенсації судом застосовується, проте детально не пояснюється [24]. З цієї причини звернемося до правових позицій Великої Палати Верховного Суду, в яких було акцентовано на проблемі застосування принципу співрозмірності у трудових правовідносинах у справі про стягнення з роботодавця відшкодування за затримку розрахунку при звільненні працівника. Відзначалося, що у цій справі судом було застосовано цивілістичний підхід оцінки компенсаторного характеру майнової відповідальності у трудових відносинах [19]. Саме тому вважаємо, що зроблені судом висновки можуть бути корисними і при застосуванні інших видів компенсації, які належать до цивільно-правової відповідальності. Зокрема Велика Палата Верховного Суду вказала на те, що з метою захисту інтересів постраждалої сторони законодавець може встановлювати правила, спрямовані на те, щоб така сторона не була позбавлена компенсації своїх майнових втрат. Такі правила мають на меті компенсацію за рахунок правопорушника у певному заздалегідь визначеному розмірі (встановленому законом або договором) майнових втрат у спрощеному, порівняно зі стягненням збитків, порядку. Така спрощеність полягає в тому, що кредитор (постраждала сторона) не повинен доводити розмір його втрат, на відміну від доведення розміру збитків. Ухвалюючи рішення Велика Палата Верховного Суду застосувала принцип співрозмірності і зменшила суму відшкодування працівникові за несвоєчасний розрахунок при його звільненні, вказавши на очевидну неспіврозмірність заявлених до стягнення сум середнього заробітку зі встановленим розміром заборгованості, характером цієї заборгованості, діями позивача та відповідача. При цьому було зауважено, що визначений судом розмір відповідальності не відображає дійсного розміру майнових втрат позивача, пов'язаних із затримкою розрахунку при звільненні, а є лише орієнтовною оцінкою тих втрат, які розумно можна було би передбачити з урахуванням статистичних усереднених показників [25].

Отже видається, що співмірне відшкодування в розумінні Великої Палати Верховного Суду не є еквівалентним доведеному розміру майнових втрат, а відбиває орієнтовну їхню оцінку, іншими словами, їхній обсяг.

Судова практика, яка наразі складається у справах щодо захисту авторських і суміжних прав, свідчить про те, що суди оцінюють співрозмірність компенсації, заявленої у кратному розмірі до прожиткового мінімуму, спираючись на принцип справедливості, добросовісності і розумності, передбачений ст. 3 Цивільного кодексу України [22]. Так, у справі № 910/11011/23 [26] позивач просив суд стягнути з відповідача на його користь компенсацію за порушення майнових авторських прав, що становить п'ятдесят прожиткових мінімумів для працездатних осіб, помножених на шість примірників придбаного товару (що, на думку позивача, відповідає кількості встановлених фактів порушення прав автора). При визначенні розміру компенсації суд врахував, що протягом майже трьох років відповідачем здійснено продаж лише десяти примірників товару, з яких шість придбані самим позивачем з метою

підготовки матеріалів даного позову; на момент подачі позову відповідач припинив порушення авторських прав та видалив інформацію щодо продажу спірних товарів зі свого сайту. Відповідно до вимог пункту 6 частини першої статті 3 ЦК України суд дійшов висновку, що ефективний та справедливий розмір компенсації, що підлягає стягненню з відповідача, становить 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Отже, зменшуючи розмір відшкодування суд оцінив обсяг порушення, вартість контрафактних товарів, поведінку порушника з метою припинення подальшого порушення прав та з урахуванням засад справедливості встановив співрозмірне відшкодування, проте його еквівалентність не встановлювалась.

Як вже зазначалося раніше, крім описаного способу розрахунку компенсації Закон № 2811-IX передбачає також можливість її альтернативного визначення у вигляді фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, з приводу якого виник спір. При виборі позивачем саме такого способу розрахунку заявленої компенсації на нього покладатиметься обов'язок довести розмір тієї «винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу», отже, по-суті, довести розмір збитків (упущеної вигоди), який може бути подвоєний чи потроєний відповідно до наведеної норми. Згідно з частиною 2 ст. 22 ЦК України [22] упущеною вигодою є доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене.

Розгляд судом таких вимог потребуватиме застосування стандартів, встановлених Директивою № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС [4]. У пункті 26 Прембули зазначається, що з метою компенсації збитків, завданих внаслідок порушення, вчиненого порушником, який займаючись такою діяльністю завідомо знав чи мав знати, що це призведе до такого порушення, розмір компенсації збитків, присудженої правовласнику, повинен враховувати всі відповідні аспекти, такі як втрата доходів правовласником або несправедливі прибутки, отримані порушником, а також будь-яка моральна шкода, завдана правовласнику. Як альтернатива для випадків, коли важко визначити розмір фактично заподіяної шкоди, сума збитків може бути отримана з таких елементів, як роялті або гонорари, які були б належними, якби порушник звернувся за дозволом на використання відповідного об'єкта. Мета полягає не в тому, щоб запровадити обов'язок нести штрафні санкції, але дозволити компенсацію на основі об'єктивного критерію з урахуванням втрат, понесених правовласником, в тому числі витрат на ідентифікацію та дослідження.

Правові позиції Верховного Суду підтверджують, що задоволення вимог про стягнення упущеної вигоди можливе лише за умови доведеності її розміру. Приміром, у справі № 910/3022/22 [27] про стягнення збитків за порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку вимоги позивача обґрунтовувались розрахунком суми доходів (прибутку) за весь період неправомірного використання торговельної марки, які позивач міг би одержати у разі укладання відповідачем ліцензійного договору про виплату ліцензійних платежів (роялті). З приводу доведеності вказаних вимог суд зазначив, що неодержаний дохід (упущена вигода) – це розрахункова величина втрат очікуваного приросту в майні, що базується на доказах, які підтверджують реальну можливість отримання потерпілим певних грошових сум, якби учасник відносин не допустив правопорушення; у вигляді упущеної вигоди відшкодовуються тільки ті збитки у розмірі доходів, які б могли бути реально отримані за звичайних обставин (мають реальний, передбачуваний та очікуваний характер); вимоги про відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди мають бути належним чином обґрунто-

вані, підтверджені конкретними підрахунками і доказами про реальну можливість отримання позивачем відповідних доходів, але не отриманих через винні дії відповідача. При цьому висновки апеляційної інстанції про обґрунтованість розміру упущеної вигоди, підтверджені результатами економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності, колегія суддів Верховного Суду оцінила як передчасні, адже вказані розрахунки збитків є суто теоретичними, побудованими лише на можливих очікуваннях отримання певного доходу, а також не підтверджені відповідними первісними бухгалтерськими документами; водночас ні фактичних даних про наявність у позивача ліцензійних договорів, ані даних про вартість нематеріального активу позивач не надав, а суд, відповідно, не перевіряв.

Верховний Суд також наголосив, що визначаючи розмір збитків у вигляді упущеної вигоди, необхідно враховувати, що відшкодування передусім має виконувати компенсаційну функцію, яка виходить з неприпустимості збагачення потерпілої сторони та визначає своїм завданням компенсацію кредитору дійсних негативних наслідків порушення його прав. Відновлення майнового стану кредитора за рахунок боржника має здійснюватися з розрахунку еквівалентності, співмірності між собою відшкодування та збитків.

Отже, спираючись на доктринальні підходи визначення упущеної вигоди та правові позиції найвищого суду, слід зробити висновок, що застосування компенсації у формі «кратної винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання», потребуватиме чіткого розрахунку збитків (упущеної вигоди), а категорія «співрозмірності компенсації» має в такому випадку розумітися як доведений розмір понесених майнових втрат від порушення. Оскільки закон № 2811-IX передбачає стягнення цієї винагороди у кратному розмірі (подвоєному, а в разі умисного порушення потроєному), то процесуальні складнощі застосування цієї форми компенсації також будуть пов'язані з потребою встановлення форми вини порушника, відсутністю нормативного визначення форм вини та дією принципу презумпції вини в цивільному праві. Тож практиці доведеться напрацьовувати підходи щодо вирішення цих правових питань, спираючись на цивільно-правову доктрину.

Висновки. «Співрозмірність» є важливою ознакою компенсації, яка має забезпечити відновлення порушеного права, відшкодування правоволодільцю понесених втрат і водночас запобігти створенню перешкод законній діяльності користувача. Встановлюючи співрозмірність між компенсацією, як санкцією за порушення, та наслідками такого порушення у вигляді майнових втрат, необхідно порівнювати об'єктивні характеристики, зокрема їхній обсяг.

Категорія «співрозмірність» стосовно компенсації, яка визначається у кратному розмірі до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, має розумітися не у сенсі «еквівалентної» (рівноцінної, рівнозначної), а у сенсі «справедливої» компенсації. При її оцінці враховуються тривалість та систематичність порушення; обсяг порушення та його наслідки; сфера господарювання; наміри порушника; вина та її форми, інші об'єктивні обставини.

Якщо ж компенсація заявляється у вигляді фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта, встановлення співрозмірності означає доведення розміру упущеної вигоди, що має реальний, передбачуваний, очікуваний та еквівалентний характер. Співрозмірність компенсації в такому разі має розумітися як еквівалентна втратам виплата.

Компенсація правоволодільцю, незалежно від способу її розрахунку, має відповідати компенсаційній функції цивільно-правової відповідальності і виключати збагачення потерпілої сторони за рахунок компенсаційних виплат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed19931223#Text> (дата звернення: 16.06.2025).
2. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного суду України від 04 червня 2010 р. № 5 / Верховний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (дата звернення: 16.06.2025).
3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (дата звернення: 16.06.2025).
4. On the enforcement of intellectual property rights : DIRECTIVE 2004/48/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 29 April 2004. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048> (дата звернення: 16.06.2025).
5. Якубівський І.Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2019. 520 с.
6. Зеров К.О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 220 с.
7. Калениченко П. Компенсація за порушення авторського права: кінець чи початок? *LIGA.net*. 2018. 14 серпня. URL: <https://blog.liga.net/user/pkalenichenko/article/30756> (дата звернення: 16.06.2025).
8. Яркіна Н.Є. До проблем застосування «оновленої» компенсації за порушення авторських і (або) суміжних прав (на основі аналізу судової практики). *Теорія і практика правознавства*. Том 2, № 18 (2020). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/214896> (дата звернення: 16.06.2025).
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 16.06.2025).
10. Зеров К. Компенсація як спосіб захисту авторського права і (або) суміжних прав за новим законом України «Про авторське право і суміжні права». *Право* : веб-сайт. 2022. 6 грудня. URL: <https://pravo.ua/kompensatsiia-ia-k-sposib-zakhystu-avtorskoho-prava-i-abo-sumizhnykh-prav-za-novym-zakonom-ukrainy-pro-avtorske-pravo-i-sumizhni-prava/> (дата звернення: 16.06.2025).
11. Коваль І. Виплата компенсації за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: правова природа й умови застосування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 70–77.
12. Якубівський І.Є. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Сучасні проблеми цивільно-правової відповідальності*: матеріали XXIII наук.-практ. конф., присвяч. 103-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, член-кореспондента АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 7 лютого 2025 р.). Харків. 2025. С. 343–348.
13. Штефан А. С. Новели законодавства щодо компенсації за порушення авторського і суміжних прав. *Удосконалення законодавства та механізми реалізації захисту прав інтелектуальної власності в умовах післявоєнного відновлення України*: збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 23–24 березня 2023 р.). Київ: Науководослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. С. 114–116.
14. Мисенко О. Компенсація за порушення авторського права у новому законі. *LIGA.net* : веб-сайт. 2023. 23 квітня. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/50264> (дата звернення: 16.06.2025).
15. Томаров І. Малозначимість порушення як підстава для звільнення від відповідальності. *Legal Shift* : веб-сайт. 2015. 22 квітня. URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=164> (дата звернення: 16.06.2025).
16. Ярошевська Я. Розвиток судової IP-практики в умовах війни. *Юридична Газета online*. 2024. 25 квітня. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/rozvitok-sudovoyi-ippraktiki-v-umovah-viyini.html> (дата звернення: 16.06.2025).
17. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія. Київ: Алерта, 2016. 226 с.
18. Зайцева-Калаур І.В. Принцип справедливості в механізмі правового регулювання договірних та деліктних зобов'язань. *Право і суспільство*. 2017. №4. С. 45–49.
19. Шумило М. Застосування принципу співмірності при вирішенні трудових спорів. *Судова влада України* : веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/913223/> (дата звернення: 16.06.2025).
20. Рішення Вінницького міського суду Вінницької області у справі № 127/19930/23 від 07 листопада 2023 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114860169> (дата звернення: 16.06.2025).
21. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда; , Ін-т мовознавств АН УРСР. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 9. 916 с.
22. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.06.2025).
23. Басай О.В. Справедливість як фундаментальна категорія цивільного права України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 87–98.
24. Постанова Вінницького апеляційного суду у справі № 127/19930/23 від 28 лютого 2024 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117409217> (дата звернення: 16.06.2025).
25. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 761/9584/15-ц від 26 червня 2019 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87952206> (дата звернення: 16.06.2025).
26. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 липня 2024 р., судова справа № 910/11011/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120368503> (дата звернення: 16.06.2025).
27. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 910/3022/22 від 17 вересня 2024 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121921985> (дата звернення: 16.06.2025).